

UDC 336.1:336.225.673

JEL classification: E62, H25, H26, G38, O23

DOI: 10.35774/visnyk2025.02.116

Ангела КУЗНЄЦОВА,

доктор економічних наук, професор,
кафедра міжнародного менеджменту,
Краківський економічний університет,
вул. Раковіцка, 27, м. Краків, 31-510, Польща;
професор кафедри фінансових технологій і підприємництва
Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту,
Сумський державний університет,
вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007, Україна.
Електронна адреса: angelkuzn@gmail.com.
ORCID ID: 0000-0003-3590-7625.

Владислав МАСЛОВ,

доктор філософії з економічних наук,
фінансовий консультант, м. Київ, Україна.
Електронна адреса: uam3757@gmail.com.
ORCID ID: 0000-0002-2241-6424.

Олександр КУЗНЄЦОВ,

аспірант, кафедра фінансових технологій і підприємництва
Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту,
Сумський державний університет,
вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007, Україна.
Електронна адреса: olkuzn95@gmail.com.
ORCID ID: 0009-0008-2565-4285.

РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Кузнєцова А., Маслов В., Кузнєцов О. Регулювання трансфертного ціноутворення в Україні. Вісник економіки. 2025. Вип. 2. С. 116–129. DOI: 10.35774/visnyk2025.02.116.

Kuznetsova A., Maslov V., Kuznetsov O. (2025). Rehuliuivannia transfertnoho tsinoutvorennia v Ukraini [Regulation of transfer pricing in Ukraine]. Visnyk ekonomiky – Herald of Economics, 2, 116-129. DOI: 10.35774/visnyk2025.02.116.

Анотація.

Вступ. У сучасних умовах з огляду на обмеженість зовнішніх джерел фінансування ефективне адміністрування контрольованих операцій між пов'язаними особами розглядається як важливий інструмент поповнення державної скарбниці. Ефективне

державне регулювання трансфертного ціноутворення є ключовим інструментом запобігання штучному заниженню податкових зобов'язань підприємствами, що впливає на обсяг надходжень від контрольованих операцій. Тому актуальним питанням сьогодення є підвищення ефективності такого регулювання.

Метою дослідження є поглиблений аналіз міжнародного і вітчизняного досвіду регулювання трансфертного ціноутворення, обґрунтування переваг і недоліків етапів такого регулювання в Україні, а також виокремлення головних параметрів підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення.

Методи дослідження. При підготовці дослідження використовувалися загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання. Зокрема, завдяки системному підходу у статті систематизовано та впорядковано етапи становлення і нормативно-економічного регулювання ТЦУ у світі та Україні. За допомогою методів узагальнення та порівняння виокремлено переваги і недоліки кожного етапу регулювання ТЦУ. За допомогою методів аналізу та синтезу визначено динаміку стану ТЦУ в Україні та сформовано узагальнювальні висновки.

Результати. Проведено ґрунтовний аналіз етапів запровадження регулятивних заходів ТЦУ у світі та Україні. Виокремлено переваги і недоліки упродовж етапів запровадження ТЦУ, адаптації та уточнення положень, гармонізації з міжнародними стандартами та імплементація BEPS, цифровізації та автоматизації контролю. Встановлено, що нормативне визначення трансфертного ціноутворення в українському законодавстві, з одного боку, ґрунтується на загальновизнаному міжнародному принципі «втягнутої руки», а, з іншого – відображає специфіку національної податкової системи через розширене тлумачення контрольованих операцій. Сформовано переваги та слабкі сторони української моделі ТЦУ. Проаналізовано динаміку структури контрольованих операцій за предметами операцій у 2021–2023 роках. Визначено, що найвиразнішою позитивною динамікою за період аналізу відзначається збільшення частки операцій із сировинними товарами, що цілком узгоджується з експортною структурою України. Акцентовано, що ефективне регулювання трансфертного ціноутворення є стратегічно важливим елементом фіскальної політики держави.

Перспективи. Застосування у державному регулюванні ТЦУ інструментів цифрової трансформації процесів контролю, зокрема впровадження автоматизованих аналітичних систем, обміну інформацією в режимі реального часу та інтеграції з міжнародними податковими платформами.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, державне регулювання, контрольовані операції, зовнішньоекономічна діяльність, оподаткування, внутрішньогрупові операції, податковий контроль.

Формули: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 2, **бібл.:** 18.

Anzhela KUZNYETSOVA,
D. Sc. (Economics), Professor,
Department of International Management,
Krakow University of Economics,
27Rakowickast., Krakow, 31-510, Poland;

Professor of the Department of Financial Technologies and Entrepreneurship
Educational and Scientific Institute of Business, Economics and Management,
Sumy State University,
116 Kharkivskast., Sumy, 40007, Ukraine.
E-mail: angelkuzn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3590-7625.

Vladyslav MASLOV,
PhD (Economics),
Financial Consultant, Kyiv, Ukraine.
E-mail: uam3757@gmail.com.
ORCID ID: 0000-0002-2241-6424.

Oleksandr KUZNYETSOV,
PhD Student, Department of Financial Technologies and Entrepreneurship
Educational and Scientific Institute of Business, Economics and Management,
Sumy State University,
116 Kharkivskast., Sumy, 40007, Ukraine.
E-mail: olkuzn95@gmail.com.
ORCID ID: 0009-0008-2565-4285.

REGULATION OF TRANSFER PRICING IN UKRAINE

Abstract.

Introduction. *In modern conditions, given the limited external sources of financing, effective administration of controlled transactions between related parties is considered as an important tool for replenishing the state treasury. Effective state regulation of transfer pricing is a key tool to prevent artificial understatement of tax liabilities by enterprises, which, in turn, affects the volume of revenues from controlled transactions. Therefore, the urgent issue of today is to increase the effectiveness of such regulation.*

The purpose of the study *is to in-depth analysis of international and domestic experience in transfer pricing regulation, substantiate the advantages and disadvantages of the stages of such regulation in Ukraine, as well as identify key parameters for improving the efficiency of transfer pricing regulation.*

Research methods. *In the preparation of the study, general scientific and specific methods of scientific knowledge were used. In particular, thanks to the systematic approach, the article systematizes and streamlines the stages of formation and regulatory and economic regulation of TP in the world and Ukraine. The use of generalization and comparison methods made it possible to highlight the advantages and disadvantages of each stage of TP regulation. With the help of methods of analysis and synthesis, the dynamics of the TP state in Ukraine has been determined and generalized conclusions have been formed.*

Results. *A thorough analysis of the stages of introduction of TP regulatory measures in the world and Ukraine has been carried out. The advantages and disadvantages during the stages of TP introduction, adaptation and clarification of provisions, harmonization*

with international standards and implementation of BEPS, digitalization and automation of control are highlighted. It has been established that the normative definition of transfer pricing in the Ukrainian legislation, on the one hand, is based on the generally recognized international arm's length principle, but, on the other hand, it reflects the specifics of the national tax system through the extended interpretation of controlled transactions. The advantages and weaknesses of the Ukrainian TP model are formed. The dynamics of the structure of controlled transactions by subjects of transactions in 2021–2023 is analyzed. It is determined that the most pronounced positive dynamics during the analysis period is an increase in the share of transactions with raw materials, which is fully consistent with the export structure of Ukraine.

Perspectives. Application of tools for digital transformation of control processes in the state regulation of transfer pricing, in particular, the introduction of automated analytical systems, real-time information exchange and integration with international tax platforms.

Keywords: transfer pricing, state regulation, controlled transactions, foreign economic activity, taxation, intragroup transactions, tax control.

Formulas: 0, **fig.:** 0, **tab.:** 2, **bibl:** 18.

JEL classification: E62, H25, H26, G38, O23.

Постановка проблеми. У контексті необхідності пошуку додаткових джерел поповнення державного бюджету для забезпечення оборонних потреб та фінансування поточних витрат особливого значення набуває питання трансфертного ціноутворення (ТЦУ). Ефективне державне регулювання у цій сфері є головним інструментом запобігання штучному заниженню податкових зобов'язань підприємствами, що впливає на обсяг надходжень від контрольованих операцій. Більшість таких операцій пов'язана із зовнішньоекономічною діяльністю та охоплює великі підприємства і транснаціональні корпорації. Саме останні часто формують трансфертні ціни нижчі за ринкові, спрямовуючи прибутки у країни з більш сприятливим податковим середовищем. Проте завдяки ефективному державному регулюванню можна досягти збільшення бюджетних надходжень через розширення оподатковуваної бази підприємств, які здійснюють контрольовані операції, що актуалізує важливість розгляду цього питання.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є поглиблений аналіз міжнародного й вітчизняного досвіду регулювання трансфертного ціноутворення, обґрунтування переваг і недоліків етапів такого регулювання в Україні, а також виокремлення основних параметрів підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення як стратегічно важливого елемента фіскальної політики держави.

Методи дослідження. У процесі підготовки дослідження використовувалися загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання. Зокрема, завдяки системному підходу у статті систематизовано та впорядковано етапи становлення і нормативно-економічного регулювання трансфертного ціноутворення у світі та Україні. Застосування методів узагальнення та порівняння дало змогу виокремити переваги й недоліки кожного етапу регулювання ТЦУ. За допомогою методів аналізу

та синтезу визначено динаміку стану ТЦУ в Україні та сформовано узагальнювальні висновки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі вказана проблематика досліджується як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях. Значний внесок у розробку теоретичних та практичних аспектів ТЦУ зробили вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких варто відзначити О. Андрусь [1], Дж. Баркера, К. Асаре, С. Брікмана [2], О. Десятнюк [3], О. Онищенко, Л. Хоменко, О. Авраменко [4], Макаренката Т. Савченка [5]. У їхніх працях аналізуються підходи до вибору методів ціноутворення між пов'язаними особами, враховуючи особливості функціонування підприємств в умовах транснаціональної економіки.

Окрему увагу приділено дослідженням податкових аспектів зовнішньоекономічної діяльності підприємств, які відображені у працях А. Алексєєвої, Т. Ігнатенко [6] та О. Чукурної [7]. Ці автори зосереджуються на проблемах адаптації підприємств до вимог трансфертного законодавства, аналізуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на формування трансфертних цін, а також обґрунтовують доцільність удосконалення нормативно-правових підходів до регулювання контрольованих операцій.

Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних аспектів трансфертного ціноутворення зробила О. Черевко [8], яка досліджувала процес застосування та регулювання трансфертних цін в операціях між пов'язаними особами, пропонуючи рекомендації щодо підвищення ефективності використання та регулювання трансфертного ціноутворення в податковій системі України.

Узагальнюючи напрацювання зазначених дослідників, доцільно підкреслити актуальність комплексного підходу до вивчення ТЦУ, що враховує економічну доцільність, податкову безпеку підприємств, а також ефективність державного регулювання. Такий підхід є особливо важливим для країн із трансформаційною економікою, в яких формування ефективного механізму ТЦУ є передумовою для стабільності та інтеграції у міжнародне фінансове середовище.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування та впровадження нормативно-правової бази з питань ТЦУ у світовій практиці можна умовно поділити на шість послідовних етапів, кожен з яких відображає динаміку глобалізації податкового адміністрування та підвищення уваги держав до регулювання міжнародних фінансово-економічних відносин.

Перший етап (1995 рік) розпочав процес інституціоналізації підходів до ТЦУ. Він характеризувався паралельним запровадженням відповідного законодавства у кількох юрисдикціях, насамперед у США, Австралії та Південно-Африканській Республіці. У цей період було закладено фундаментальні підходи до контролю за транзакціями між пов'язаними особами, зокрема принцип «втягнутої руки», який надалі став загальновизнаним стандартом у світовій практиці.

Другий етап (1996–1998 роки) відзначився поширенням практики імплементації трансфертного регулювання серед провідних країн із розвинутою та трансформаційною економікою. До цього процесу приєдналися такі країни, як Франція, Китай, Бразилія, Нова Зеландія, Мексика, Словаччина та Південна Корея. Цей період ознаменував перехід від фрагментарного до більш скоординованого регуляторного підходу, що супроводжувався адаптацією національних норм до рекомендацій ОЕСР.

Третій етап (1999–2001 роки) характеризувався подальшим закріпленням тенденції до глобалізації принципів ТЦУ, що підтверджується впровадженням відповідного законодавства в Бельгії, Аргентині, Канаді та Великій Британії. У цей період значна увага приділялася питанням прозорості трансакцій, обґрунтування методів ціноутворення та документального забезпечення.

Четвертий етап (2002–2004 роки) відзначився масовим поширенням нормативних приписів щодо ТЦУ у різних частинах світу, включно з Азією, Європою та Латинською Америкою. У цей період відповідні норми були прийняті в Японії, Нідерландах, Казахстані, Польщі, Таїланді, Португалії, Перу та Індії. У більшості цих юрисдикцій законодавці зосередилися на створенні системи податкового моніторингу та забезпечення механізмів виявлення занижених або завищених цін у трансакціях між пов'язаними компаніями.

П'ятий етап (2005–2007 роки) засвідчив активізацію законодавчих ініціатив у регіонах, які до того часу залишалися поза межами активного регулювання. Зокрема, нормативно-правове забезпечення трансфертного ціноутворення було запроваджено в Тайвані, Колумбії, Еквадорі, Малайзії, Угорщині та Німеччині. Варто зазначити, що в цей період посилилася координація на міждержавному рівні, що сприяло формуванню уніфікованих підходів.

Шостий етап (з 2008 року) засвідчив подальше закріплення системи ТЦУ як глобального інструменту податкового контролю. У цей час такі країни, як росія, КНДР, Фінляндія, Туреччина, Норвегія, Іспанія та Данія, розпочали імплементацію або вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів, передусім рекомендацій ОЕСР та положень Плану дій BEPS.

Кожен з вищезазначених етапів засвідчує як поступову інституціоналізацію норм трансфертного ціноутворення, так і збільшення кількості країн, які визнають необхідність державного контролю за транснаціональними трансакціями для запобігання ерозії податкової бази та переміщенню прибутків у низькоподаткові юрисдикції.

Національна система ТЦУ формувалася у 2013 р з моменту внесення відповідних змін до Податкового кодексу. Відтоді нормативно-правова база у цій сфері зазнала суттєвих трансформацій: було закріплено основні концепції, такі як принцип «витягнутої руки», та встановлено критерії визначення контрольованих операцій. З огляду на динаміку регулювання процес становлення трансфертного ціноутворення в Україні доцільно поділити на окремі етапи, що відображають послідовну еволюцію підходів до контролю за трансакціями між пов'язаними особами.

Структуризацію етапів розвитку ТЦУ в Україні в контексті регулятивних ініціатив представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика етапів регулювання ТЦУ в Україні

Етап	Період	Основні характеристики та зміни
Впровадження ТЦУуу	2013 рік	Внесення норм про ТЦУ до ПКУ; визначення контрольованих операцій; запровадження принципу «витягнутої руки»; встановлення обов'язку звітування.

продовження таблиці 1

Адаптація та уточнення	2014–2016 роки	Уточнення критеріїв контрольованих операцій; удосконалення порядку подання звітності; адаптація платників до нових вимог.
Гармонізація з міжнародними стандартами (BEPS)	2017–2020 роки	Імплементация окремих положень Плану дій BEPS (BaseErosionandProfitShifting); впровадження трирівневої документації з ТЦУ; розширення обсягу звітності.
Цифровізація та автоматизація контролю	2021–дотепер	Запровадження електронних сервісів для подання звітів; посилення аналітичної роботи ДПС; впровадження міжнародного обміну інформацією між податковими органами; оновлення методологічної бази.

Джерело: розроблено за даними [9–13].

Поглиблений структурований аналіз вказаних етапів дасть змогу критично оцінити переваги, недоліки кожного та їхні наслідки для державного управління, бізнесу та міжнародного іміджу країни.

Етап 1. Запровадження трансфертного ціноутворення (2013 рік).

Цей етап мав виняткове значення як точка відліку процесу формування регуляторного середовища у сфері ТЦУ. Законодавче закріплення основних понять і механізмів спрямоване було на створення інструменту протидії виведенню прибутків та ухиленню від оподаткування внаслідок маніпулювання умовами між пов'язаними особами.

Перевагами цього етапу стали:

- стимулювання прозорості в транснаціональних трансакціях;
- підвищення зацікавленості іноземних партнерів у правовій прогнозованості.

До недоліків можна віднести:

- значну розбіжність між теоретичними положеннями та реальними механізмами контролю;
- відсутність чіткої позиції податкових органів щодо складних кейсів, що спричиняло правову невизначеність.

Етап 2. Адаптація та уточнення положень (2014–2016 роки).

Зростання обсягу контрольованих операцій вимагало оперативного коригування норм, яке стало основним завданням цього етапу. Водночас активізувалася взаємодія між ДПС та бізнесом щодо роз'яснень і методичних підходів. До беззаперечних позитивів цього етапу варто зарахувати:

- забезпечення гнучкості нормативного підходу до специфіки різних секторів економіки;
- активне формування судової практики, що сприяло тлумаченню спірних питань. Водночас нині можна виокремити недоліки цього етапу, зокрема:
- постійні зміни законодавства, що ускладнювали довгострокове планування для платників;
- обмежений обсяг консультаційної підтримки з боку держави.

Етап 3. Гармонізація з міжнародними стандартами та імплементация BEPS (2017–2020 роки).

Цей етап варто розглядати як стратегічний прорив у напрямі наближення української системи ТЦУ до міжнародних стандартів добросовісного оподаткування. Україна приєдналася до глобальної ініціативи щодо протидії агресивному податковому плануванню. Перевагами цього етапу були:

- зростання довіри міжнародних інвесторів до податкової системи України;
- підвищення рейтингів податкової прозорості країни.

До недоліків варто віднести:

- значне фінансове та організаційне навантаження на бізнес (особливо середній);
- складність адаптації до багаторівневої структури звітності для підприємств без міжнародного досвіду.

Етап 4. Цифровізація та автоматизація контролю (2021 рік – дотепер).

Цифровізація трансфертного регулювання стала відповіддю на виклики сучасного технологічного середовища та зростання обсягів даних. Удосконалення інформаційних систем дозволяє більш оперативно виявляти ризикові операції, проводити аналітику на основі великих даних та забезпечити превентивний контроль. Тож, переваги цього етапу такі:

- зменшення суб'єктивізму в ухваленні рішень податковими органами;
- формування централізованих баз даних для зіставного аналізу.

Серед основних недоліків варто виокремити:

- цифровий розрив між великим та малим бізнесом (нерівний доступ до IT-рішень);
- загрозу технічних збоїв та витоку конфіденційної інформації.

Нині в Україні ТЦУ посідає ключове місце в системі податкового контролю, особливо щодо транснаціональних корпорацій, які проводять операції через мережу пов'язаних структур і дочірніх підприємств.

Нормативне визначення трансфертного ціноутворення в українському законодавстві, з одного боку, ґрунтується на загальновизнаному міжнародному принципі «витягнутої руки», а з іншого – відображає специфіку національної податкової системи через розширене тлумачення контрольованих операцій. Варто підкреслити, що на відміну від більшості країн, які послуговуються винятково критерієм пов'язаності сторін, український підхід охоплює також операції з непов'язаними контрагентами, зареєстрованими в юрисдикціях із пониженим рівнем оподаткування. Такий підхід, безумовно, є превентивним інструментом у боротьбі з агресивними податковими практиками, однак водночас створює певні виклики у правозастосуванні, особливо для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у межах глобальних ланцюгів постачання.

Переваги української моделі такі:

- ширше охоплення потенційно ризикових операцій, що підвищує ефективність податкового контролю;
- відповідність сучасним тенденціям міжнародної податкової політики щодо боротьби з ерозією податкової бази.

Водночас такі нормативні трактування мають певні недоліки та ризики, зокрема:

- розширене визначення контрольованих операцій іноді створює правову невизначеність, особливо в частині критеріїв «реального впливу» на прийняття рішень між непов'язаними сторонами;

– надмірне навантаження на платників податків у частині ведення документації та підтвердження ринкових умов у зовні нейтральних операціях.

Крім того, вказаний підхід ускладнює гармонізацію національного законодавства з положеннями рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), які визнаються де-факто глобальним стандартом у сфері ТЦУ [10]. Зокрема, українське визначення терміна «контрольовані операції» частково відхиляється від базової концепції, закріпленої в документах ОЕСР, що ґрунтується на економічному контролі між сторонами, а не лише на юрисдикційних характеристиках контрагентів [12].

У цьому контексті актуальним є подальше удосконалення статті 39 Податкового кодексу України через її гармонізацію з міжнародними стандартами, з одночасним збереженням превентивного підходу, спрямованого на запобігання податковим зловживанням у специфічних умовах економіки, що трансформується [12].

Державна податкова служба України на постійній основі оприлюднює аналітичні дані щодо здійснення податкового контролю у сфері трансфертного ціноутворення. Згідно з останніми звітами, найбільшу частку серед контрольованих операцій займають товарні транзакції – 49%, зокрема 25% припадає на сировинні товари. Вагому частину також становлять банківські послуги – 28%. Інші види операцій мають менший вплив: 9% – це загальні послуги, 8% – фінансові, 5% – операції з цінними паперами, тоді як інші види діяльності становлять лише 1% [14]. Детальну структуру контрольованих операцій представлено в табл. 2.

Таблиця 2
Динаміка структури контрольованих операцій за предметами операцій
у 2021–2023 роках, %

Предмет операцій	2021	2022	2023	Темп приросту, %
Товари	46	52	49	6,5
у т.ч. сировинні товари	19	19	25	31,6
Банківські послуги	40	29	28	-30,0
Послуги	6	9	9	50,0
Фінансові послуги	6	7	8	33,3
Операції з цінними паперами	2	2	5	150,0
Інші	2	1	1	-50,0

Джерело: розроблено за даними [14; 15].

Якщо порівняти з 2022 р., то частка товарних операцій у загальній структурі контрольованих операцій зменшилася на 3 відсоткові пункти, водночас помітне зростання простежувалося у сегменті сировинних товарів – на 6 в.п. Незначне зростання також зафіксовано в частині ТЦУ і банківських послуг (+1 в.п.), фінансових операцій (+1 в.п.) та операцій з цінними паперами (+3 в.п.). Загалом найвиразнішою позитивною динамікою за період аналізу відзначається збільшення частки операцій із сировинними товарами, що цілком узгоджується з експортною структурою України [14].

У 2023 р. загальна сума контрольованих операцій, задекларованих суб'єктами господарювання, досягла 2,5 трлн грн, що свідчить про стійке зростання обсягів таких операцій. Зокрема, якщо порівняти з 2022 р., то простежується приріст на 300 млрд грн, а з моменту запровадження ТЦУ у 2013 р. – на 1,4 трлн грн. Середній річний обсяг контрольованих операцій за цей період становив приблизно 2,4 трлн грн, що підкреслює масштабність та значущість таких транзакцій для економіки країни [14].

Аналіз географічної структури контрольованих операцій за 2022–2023 рр. свідчить про збереження лідерських позицій банківських установ серед контрагентів. Найбільша частка операцій у банківському сегменті здійснювалася з контрагентами з Австрії – у 2023 р. їх частка зросла до 47%. Водночас суттєво збільшилась частка банківських операцій з Францією та Нідерландами – обидві країни у 2023 р. забезпечили по 16% відповідних операцій, демонструючи тенденцію до диверсифікації партнерських зв'язків [16].

У небанківському секторі раніше домінували операції зі Швейцарією, які у 2022 р. становили понад третину загального обсягу (34%). Проте у 2023 р. їх частка знизилася до 26%, що, ймовірно, пов'язано з переглядом стратегій трансфертного ціноутворення українськими компаніями, а також із загальною зміною зовнішньоекономічного середовища [17]. Зменшення активності з боку Швейцарії було частково компенсовано збільшенням обсягів транзакцій з іншими юрисдикціями, що свідчить про адаптивність бізнесу до змін у міжнародному податковому регулюванні.

Ефективне регулювання ТЦУ є стратегічно важливим елементом фіскальної політики держави. Його впровадження ґрунтується на таких основних аргументах [13]:

1. Запобігання втратам державного бюджету. Штучне переміщення прибутків транснаціональними компаніями до юрисдикцій із низьким оподаткуванням знижує податкові надходження в країнах з вищими ставками. Державне регулювання ТЦУ дає змогу обмежити ці практики та забезпечити належне наповнення бюджету.

2. Фінансово-економічна безпека та стабільність публічних фінансів. Відсутність контролю за внутрішньогруповими операціями може призвести до значних втрат для економіки. Своєчасне втручання дає змогу зміцнити державні фінанси, що є критично важливим у контексті воєнного стану та відбудови країни.

3. Прозорість та справедливість податкової системи. Регулювання ТЦУ формує умови, за яких усі платники податків – як великі корпорації, так і середній бізнес – перебувають в однакових умовах щодо податкового навантаження. Це посилює довіру до податкових органів і сприяє формуванню сприятливого бізнес-клімату.

4. Протидія складним схемам ухилення від оподаткування. Сучасні транснаціональні структури використовують складні фінансові механізми для мінімізації податків. Дієвий контроль за ТЦУ дає змогу оперативно виявляти такі схеми та захищати національні податкові інтереси.

5. Виконання міжнародних зобов'язань і гармонізація з глобальними стандартами (BEPS) [18]. Україна прагне до інтеграції у світову економічну систему та зобов'язана дотримуватись міжнародних податкових правил. Відповідність міжнародним стандартам у сфері ТЦУ сприяє підвищенню довіри інвесторів, зменшенню ризиків подвійного оподаткування та покращенню іміджу держави на міжнародній арені.

Упродовж 2015–2023 рр. в Україні було проведено 102 податкові перевірки з питань ТЦУ, результати яких демонструють помітний вплив на фінансові показники. За період 2015–2021 рр. унаслідок перевірок вдалося скоригувати фінансові результати суб'єктів господарювання, зменшивши задекларовані збитки на суму близько 7,5 млрд грн. У більш новому періоді – 2022–2023 р. – обсяг таких коригувань склав значно менше – лише 0,04 млрд грн, що може свідчити або про зменшення масштабів порушень, або про обмежену кількість перевірок у воєнний час [17].

Щодо податку на прибуток, то за результатами перевірок за 2015–2021 рр. донарахування у сфері ТЦУ становили 1,5 млрд грн. Натомість у 2022–2023 рр. ця сума становила лише 0,01 млрд грн. Це також може бути пов'язано зі змінами у структурі контрольованих операцій, зміщенням акценту податкового контролю або впливом зовнішньоекономічної ситуації, зокрема війни [17].

Водночас такі тенденції вказують на необхідність перегляду акцентів податкового адміністрування у сфері ТЦУ, зокрема через посилення аналітичної складової, підвищення якості ризик-орієнтованого підходу та впровадження сучасних ІТ-рішень для ефективного моніторингу контрольованих операцій. З огляду на складні макроекономічні умови та високий рівень податкових ризиків, збереження належного рівня фінансової ефективності у сфері трансфертного ціноутворення вимагає як активізації функції контролю, так і подальшої інституційної модернізації відповідних підрозділів ДПС України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Законодавча база України у сфері державного регулювання трансфертного ціноутворення (ТЦУ) постійно оновлюється з урахуванням міжнародного досвіду, зокрема стандартів, визначених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Поточна податкова реформа передбачає перегляд механізмів регулювання ТЦУ, що має потенціал позитивно вплинути на процес визначення та збільшення оподаткованого прибутку вітчизняних платників податків.

Однією з головних вимог ОЕСР є дотримання принципу «втягнутої руки», відповідно до якого ціни в операціях між пов'язаними особами повинні відповідати умовам, що застосовуються в операціях між незалежними сторонами за подібних обставин. В умовах складної економічної ситуації та зростаючих зовнішніх викликів особливого значення набуває забезпечення ефективного державного контролю за ТЦУ, а також формування стабільного та передбачуваного фінансового середовища, що ґрунтується на прозорих, уніфікованих і адаптованих до міжнародних норм правилах.

У такому контексті перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення можливостей цифрової трансформації процесів контролю за ТЦУ. Зокрема, йдеться про впровадження автоматизованих аналітичних систем, забезпечення обміну інформацією в режимі реального часу, а також інтеграцію з міжнародними податковими платформами, що сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та результативності податкового адміністрування.

Література

1. Андрусь О.І. Трансфертне ціноутворення в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 22. С. 6–13. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/45284>.

-
2. Barker J., Asare K., Brickman S. Transfer Pricing as a Vehicle in Corporate Tax Avoidance. *Journal of Applied Business Research*. 2006. Vol. 33, No. 1. P. 9–16. DOI: <https://doi.org/10.19030/jabr.v33i1.9863>
 3. Десятнюк О. М., Черевко О. І. Практичне застосування методики розрахунку діапазону цін/рентабельності за принципом «втягнутої руки» для цілей трансфертного ціноутворення. *Європейський журнал економіки та наук про управління*. 2015. № 4. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.20534/EJEMS-15-4-30-33>
 4. Онищенко О. В., Хоменко Л. М., Авраменко О. І. Еволюція трансфертного ціноутворення в Україні: податковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 615–620. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/117.pdf>
 5. Макаренко М. І., Савченко Т. Г. Трансфертне ціноутворення: концептуальні засади та значення для банківських установ. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 4. С. 44–51. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52508>
 6. Алексєєва А., Ігнатенко Т. Трансфертне ціноутворення як механізм податкового контролю. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 3. С. 85–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2014_3_8
 7. Чукурна О. П. Трансформація концепції ціноутворення в умовах економічної глобалізації. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. № 12. С. 395–401. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.12.2015.45719>
 8. Черевко О. І. Міжнародний досвід трансфертного ціноутворення: від зародження до теперішнього часу. *Наукові листи Академічного товариства Михайла Балудянського*. 2016. Т. 4, № 1. С. 63–65.
 9. Пасічний М. Трансфертне ціноутворення у системі пріоритетів податкової політики. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-126>
 10. OECD. Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. Paris: OECD Publishing, 2010. 243 p.
 11. Transfer pricing: introduction: what is transfer pricing?: an explanation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hmrc.gov.uk/manuals/intmanual/INTM410520.htm>.
 12. Податковий кодекс України від 05.03.2023 р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 13. OECD. Declaration on International Investment and Multinational Enterprises. URL: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/>
 14. OECD. Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises. URL: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/oecddeclarationanddecisions.htm>.
 15. Мискін Ю., Скорик М., Параниця Н. Трансфертне ціноутворення в контексті реалізації стратегії сталого розвитку. *Український економічний часопис*. 2024. № 4. С. 25–29. : URL <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/336>.

16. Звіти ДПСУ щодо податкового контролю трансфертного ціноутворення. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenniya-ta-mijnarodne-opodatkovannya/transfertne-tsinoutvorenniya/prezentatsiyni-materiali>.
17. Загальні відомості про трансфертне ціноутворення. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenniya-ta-mijnarodne-opodatkovannya/transfertne-tsinoutvorenniya/zagalni-vidomosti/>
18. Степаненко О., Травінська С., Михальська О. Трансфертне ціноутворення в транснаціональних корпораціях: ризики для податкової системи України та шляхи їх мінімізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-90>.

References

1. Andrus, O. I. (2018). Transfer tne tsinoutvorennia v Ukraini: problemy i perspektyvy rozvytku [Transfer pricing in Ukraine: problems and prospects]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo – Modern problems of economy and entrepreneurship*, 22, 6–13. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/45284>. [in Ukrainian].
2. Barker, J., Asare, K., & Brickman, S. (2006). Transfer Pricing as a Vehicle in Corporate Tax Avoidance. *Journal of Applied Business Research*, 33(1), 9-16. <https://doi.org/10.19030/jabr.v33i1.9863>. [in English].
3. Desiatniuk, O. M., Cherevko O. I. (2015). Practical application of the methodology for calculating arm's length range of prices/profitability for transfer pricing purposes. *European Journal of Economics and Management Sciences*, 4, 30-34. <https://doi.org/10.20534/EJEMS-15-4-30-33>. [in English].
4. Onyshchenko, O. V., Khomenko, L. M., & Avramenko, O. I. (2018). Evoliutsii atransfertnoho tsinoutvorennia v Ukrainy: podatkovyi aspect [Evolution of transfer pricing in Ukraine: tax aspect]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 21, 615-620. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/117.pdf>. [in Ukrainian].
5. Makarenko, M. I., & Savchenko, T. H. (2006). Transfertne tsinoutvorennia: kontseptualni zasady ta znachennia dlia bankivskykh ustanov [Transfer pricing: conceptual principles and significance for banking institutions]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current economic problems*, 4, 44-51. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/52508/7/Makarenko_Transfertne_tsinoutvorennia.pdf;jsessionid=DFC52D32DDB32D20766DFACCA77A4748. [in Ukrainian].
6. Aleksieieva, A., & Ihnatenko, T. (2014). Transfertne tsinoutvorennia yak mekhanizm podatkovoho kontroliu [Transfer pricing as a mechanism of tax control]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, 3, 85-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2014_3_8. [in Ukrainian].
7. Chukurna, O. P. (2015). Transformatsiia kontseptsiitsino utvorennia v umovakh hlobalizatsii ekonomiky [Transformation of the concept of pricing in the context of economic globalization]. *Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho*

-
- universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut» – Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*, 12, 395-401. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.12.2015.45719>. [in Ukrainian].
8. Cherevko, O. I. (2016). International experience in transfer pricing: from its inception until the present. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*, 4(1). 63-65. [in Ukraine]
 9. Pasichnyi, M. (2024). Transfer the tsinoutvorennia u systemi priorytetiv podatkovoi polityky. *Ekonomika ta suspilstvo*, 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-126>. [in Ukrainian].
 10. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. - OECD Publishing. 2010. 243 p. [in English].
 11. Transferpricing: introduction: what is transfer pricing? : an explanation. Mode of access: <http://www.hmrc.gov.uk/manuals/intmanual/INTM410520.htm>. [in English].
 12. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 05.03.2023r. № 2755-VI (iz zminamy i dopovnenniamy). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. [in Ukrainian].
 13. Text of the OECD Declaration on International Investment and Multinational Enterprises. Mode of access: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/> 15. OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises. Mode of access: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/oecddeclarationanddecisions.htm>. [in English].
 14. Myskin, Yu., Skoryk, M., Paranytsia, N. (2024). Transfer the tsinoutvorennia v konteksti realizatsii stratehii staloho rozvytku. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys*, 4, 25–29. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/336>. [in Ukrainian].
 15. Zvity DPSU shchodo podatkovoho kontroliu transfertnoho tsinoutvorennia. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennia-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/transfertne-tsinoutvorennia/prezentatsiyni-materiali>. [in Ukrainian].
 16. Zahalni vidomosti pro transfertne tsinoutvorennia. Derzhavna podatкова sluzhba Ukrainy. Ofitsiinyi sait. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennia-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/transfertne-tsinoutvorennia/zagalni-vidomosti/>. [in Ukrainian].
 17. Stepanenko, O., Travinska, S., Mykhalska, O. (2024). Transfertne tsinoutvorennia v transnatsionalnykh korporatsiiakh: ryzyky dlia podatkovoi systemy Ukrainy ta shliakhy ikh minimizatsii. *Ekonomika ta suspilstvo*, 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-90>. [in Ukrainian].
 18. BEPS 2.0: What you need to know: website. URL: <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/03/beps-2-0-what-you-need-to-know.html>. [in English].

Статтю отримано 14 квітня 2025 р.

Article received April 14, 2025.